

egyetemi füzetek 17

Életterünk a kommunikáció

A társadalomkutatók, illetve a kultúra valamennyi ágazatának munkatársai, a tudomány, a művészetek, a vallás és a filozófia képviselői egyaránt érdekeltek a kommunikáció és a média eredményességének és torzító vagy manipulatív hatásainak a vizsgálatában.

Mindennapi tájékozódásuk és hivatásbéli tevékenységük szerves része a kommunikációs folyamatokban való részvétel, a kommunikációs eszközök és technikák (a beszéd, írás, nyomtatás, audiovizuális médiumok, Internet) széles körű használata és az ezzel járó felelősség vagy felelőtlenség következményeivel való szembesülés.

egyetemi füzetek 17

Életterünk a kommunikáció

Kolozsvári Alkalmazott Etikai Konferencia 2.

Életterünk a kommunikáció

Eggetami
Műhely
Kiadó **em**

2 0 1 4

Előszó

Dr. Bányai Éva egyetemi docens (Bukaresti Egyetem)
Dr. Bencsik József egyetemi tanár (BTE Kolozsvár)
Dr. Nagy István egyetemi docens (Eötvös – ELTE Művelődéstudományi Intézet)
Dr. Csabai Csilla egyetemi tanár (BTE Kolozsvár)
Dr. H. Péter Péter egyetemi docens (ELTE Budapest)

ELYETEMI MŰHELY KIADÓ

Magyar Tudományos Akadémia
Bolyai Társaság

Életterünk, a kommunikáció A társadalmi kommunikáció és a média etikai problémái

A kötetet szerkesztette:
Ungvári Zrínyi Imre

EGYETEMI MŰHELY KIADÓ
Bolyai Társaság – Kolozsvár
2014

Az Életterünk, a kommunikáció. A társadalmi kommunikáció és a média etikai problémái című 2. Kolozsvári Alkalmazott Etikai Konferencia szervezői a Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Történelem és Filozófia Kar, Magyar Filozófiai Intézet, valamint az Alkalmazott Etikai Együttműködési Fórum

A konferenciakötet megjelentetését a Bethlen Gábor Alap támogatta az 5309/2013. sz. szerződés alapján.

A kötetet lektorálta: Dr. Gagyi József egyetemi docens

© Szerzők, Bolyai Társaság 2014.

Kiadja az Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, Kolozsvár

A kiadó igazgatója: Veress Károly

Felelős kiadó: Bilibók Renáta

A kiadvány felelős szerkesztője: Ungvári Zrínyi Imre

Korrektúra: Daniel Rita

Az angol kivonatok korrektúrája: Ungvári Zrínyi Ildikó

Számítógépes tördelés: a szerkesztő, Kolumbán Melinda

Borítóterv: Makkai Bence, Gregus Zoltán

Nyomta az AmGraphis, Kolozsvár

ISBN 978-606-8145-43-3

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ÉLETTERÜNK, A KOMMUNIKÁCIÓ. Konferencia (2012 ; Cluj-Napoca)

Életterünk, a kommunikáció : a társadalmi kommunikáció és a média etikai problémái : 2. Kolozsvári Alkalmazott Etikai Konferencia előadásai 2012. május 19. / ed.: Ungvári-Zrínyi Imre. - Cluj-Napoca : Egyetemi Műhely Kiadó, 2014

ISBN 978-606-8145-43-3

I. Ungvári Zrínyi, Imre (ed.)

316.77

Tartalom

<i>Előszó (Ungvári Zrínyi Imre)</i>	7
A kommunikáció jellegének átalakulása	13
<i>Fekete László</i> Beszéd és írás (A grafo/logo/fonocentrikus elméleteken túl)	15
<i>Veress Károly</i> A megértő kommunikáció kultúrája	29
<i>Ungvári Zrínyi Imre</i> Etikai kérdések internetes környezetben	45
 Az egyház és a kommunikáció előtt álló követelmények	65
<i>Visky S. Béla</i> Felejtés és megbocsátás. Esettanulmány egy kommunikációs zsákutcáról	67
<i>Holló László</i> Kommunikáció és a Vatikán. A tömegtájékoztatás erkölcsi dimenziója a Katolikus Egyház tanításában	85
<i>Somfalvi Edit</i> Az egyházzal szembeni társadalmi elvárások és az egyházzal kapcsolatos sztereotípiák mint akadályok a hatékony kommunikációban	107
 A társadalmi kommunikáció problémái a médiában	119
<i>Dégi László Csaba-Vágási Júlia</i> Kommunikációs kételyek a másik királyságban: a daganatos kérdéskör	121
<i>Keszeg Vilmos</i> A mágia mint realitás az 1990 utáni évtizedekben	135
<i>Péter László</i> Futball és média	171

<i>Selyem Zsuzsa</i>	
A cián spektakuluma	195
<i>Kerekes Erzsébet</i>	
Médiaoktatás és gyermekfilozófia.....	207
<i>Összesített irodalom</i>	229
<i>Abstracts</i>	243
<i>A kötet szerzői</i>	249

Kerekes Erzsébet

***Médiapedagógia és gyermekfilozófia
(Harry Potter és Harry Stottlemeier)***

Dolgozatunkban megvizsgáljuk, hogy milyen viszony van/lehet a médiaoktatás és a gyermekfilozófia-program között. A média világa első megközelítésben szinte ellenségnek is tekinthető a gyermekfilozófusok számára, hiszen a gyermekfilozófia egyik fő célja az önállóan gondolkodó autonóm személyiségek nevelése, miközben a média manipulál, uniformizál, sztereotipizál stb.

Mégis úgy véljük, hogy a gyermekfilozófusoknak több szempontból érdemes foglalkozniuk a médiapedagógiával, hiszen e területek lényegében kölcsönösen erősíthetik egymást: újabb témákat és problémákat kínál a média, össze lehet hasonlítani az elolvasott szövegeket a tömegkommunikáció számára adaptált változatokkal, s így értelmezni lehet korunk értékrendi problémáit stb. A legfontosabb szempont, hogy a gyermekfilozófia módszere segítségével tudatosabb médiafogyasztóvá lehet nevelni a gyerekeket.

Dolgozatunkban röviden amellet érvelünk, hogy Harry Potter (a globális minta, film-és könyvhős) és Harry Stottlemeier (M. Lipman első Gyereofilozófiai könyvének Arisztotelészre utaló hőse, aki az autonóm gondolkodás ösztönzője) sikeresen támogathatják egymást a nevelés folyamatában.

Romániában is a 2000-es években megjelent a média világa, a vizuális nevelés, a médiaoktatás iránti igény. 2006-ban ezt fogalmazza meg Antik Sándor tanár úr a Transindexen megjelenő „*Esztétikai*

védőoltás” és társai¹ c. írásában A szerző szerint a hagyományosan értelmezett humán tárgyak és az általános műveltség egykori tantárgyai között ott kell szerepelnie a vizuális nevelés sokkal általánosabb, aktuálisabb és interdiszciplinárisabb lehetőségének is. A vizuális nevelés legalább olyan fontos új terület és követelménye a közoktatásnak, mint a kommunikáció vagy az informatika. A hagyományos iskolai rajzoktatás és képzőművészeti nevelés, mely a statikus képen alapuló oktatás, nem tud mit kezdeni a mozgóképpel és a tömegkultúra képzőhatagával. Antik felteszi a következő kérdéseket és megpróbál válaszokat keresni: „Mít kellene kezdenie az iskolai vizuális nevelésnek a mozgóképpel? Miért nélkülözik az iskolai közoktatás vizuális nevelési programjai a filmképet, illetve a filmes képzelet gyakorlatát? Miként illeszhető a mozgóképi tapasztalat és nyelvezet a mi nevelési tanterveinkbe? Hogy kéne viszonyulnia a közoktatásnak az audiovizuális médiatermékekhez és tömegkultúrához? Vannak-e eszközei a hagyományos rajztanításnak ahhoz, hogy a fiatal generációkat megfelelő mozgóképkultúra- és médiaismeretekkel lássa el? A vizuális kommunikáció ismerete és gyakorlata mennyiben fontos része az iskolai oktatás tananyagának? Hogy jelenik meg mindez egy jövőendő alaptantervben? Persze ezek a kérdések nemcsak a vizuális nevelés tárgyát, hanem oktatóinak mentalitását, a tantárgyak viszonyrendszerét, a szükséges új tananyagok és eszközök, programok bevezetését is érintik.”

A *Mozgóképkultúra és médiaismeret* bevezetése a közoktatásba – és speciális szakirányainak megjelenése az egyetemi felsőoktatásban – az utóbbi évtized legdinamikusabb pedagógiai fejlesztése volt a szomszédos országokban. Nálunk csak lassú és kis lépések történnek ezen a téren. Hiányzik az iskolai közoktatás valamilyen Sulinet-szerű digitális infrastruktúra-fejlesztése (mint Magyarországon). Bár a mozgóképkultúra és médiaismeret opcionálisként szerepelnek a képzésben, mégis biztosítva egy olyan komoly pedagógusréteg színrelépése, amely meghonosíthatná a mozgóképkultúra-médiaismeret tárgyat az iskolai közoktatásban.

TÉZIS: Dolgozatunkban amelelt szeretnénk érvelni, hogy érdemes lenne a médiaoktatást a gyermekfilozófiával összekapcsolva bevezetni az általános iskola 7. osztályától a liceum 12. osztályáig:

¹ <http://eletmod.transindex.ro/?cikk=3941&nyomtat=1>. Megtekintve: 2013. április 19.

gyermekfilozófiai módszerekkel (kérdező közösségben) megvitatni a médiával kapcsolatos témákat, kérdéseket, ezáltal is tudatosabb médiafogyasztóvá, valamint kreatív használóvá nevelni a gyerekeket, segíteni az autonóm-kritikai gondolkodás kialakulását.

De mi fán terem a médiapedagógia?² Len Masterman szerint: „A médiapedagógia legfontosabb feladata az, hogy kitöltse azt az űrt, amely a tömegkommunikációs rendszerek működtetői és az információk, üzenetek öntudatlan fogyasztói között tátong. A médiapedagógia tudásanyagot – ismereteket és készségeket – nyújt a tanulóknak, hogy értelmezni tudják a média által bemutatott világ természetességét és hitelességét, bemutatja az ábrázolás különböző módjait, vizsgálta a műsorszóró intézmények demokratikus szerkezetét és a kommunikációra vonatkozóan emberi, etikai és jogi kérdéseket vet fel – nagyban alátámasztva ezzel a társadalom demokratikus szerkezetét.”³

A hazai köztudatban – Antik szerint – a médiának nagyjából kétféle képzete él: 1) a pejoratív értelmezés, ami többnyire a reklám, az imázsépítés, a hír-szenzáció, a politikai és az üzleti érdekeket kiszolgáló, bűvös tömegmanipulációs eszköz/termék képzeteihez kötődik. 2) Ugyanakkor határozott elvárásunk van a média szerzői közszolgálati szerepével kapcsolatosan, mintha ez a társadalmi/ideológiai/politikai viták szószékének szerepét kellene betöltsse (a magas-népi kultúra és a tömegtájékoztatás közreműködésével).

A médiapedagógia tudatosítja ezt a kettősséget. Médiuumok vannak, terjedésüket nem is tudjuk és nem is akarjuk megakadályozni. Ugyanakkor meg kell ismernünk veszélyeiket, mellékhatásaikat, hogy értelmesen használhassuk ezeket az eszközöket, kritikusan és kreatívan viszonyuljunk a média által kínált lehetőségekhez. A médiapedagógia a média üzeneteinek *tudatos felhasználóivá, fogyasztóivá* szeretné nevelni a diákokat.

Szem előtt kell tartanunk, hogy a hagyományos iskolai és tanári beidegződések sok ideig kirekesztették a média világát az iskolából,

² Médiapedagógia területéhez tartozó médiuumok: 1. Filmkultúra (filmesztétika, filmtörténet); 2. Írott sajtó legkülönbözőbb formái, produktumai; 3. Audiovizuális médiuumok: foto, plakát, képregény, rádió, tévé, video, interaktív médiuumok, számítógépes rendszerek, hálózatok stb

³ *Gyermekfilozófia szöveggyűjtemény III.* Szerk.: Falus Katalin és Jakab György. Krónika Nova Kiadó, Budapest. 257.

nem kívánatosnak minősítették a magas kultúra védelmében. Esetleg filmtörténetet, esztétikát szerettek volna tanítani, „esztétikai védőoltásként”, immunizáló hatással. Antik három paradigmát vázol fel a vizuális nevelés kapcsán:

a) Az „esztétikai védőoltás” paradigmája azt a felfogást érvényesíti, miszerint a nevelésnek fel kell vértéznie a diákot a kultúra/művészet értékes alkotásainak ismeretével, miáltal immunitással rendelkezhet a tömegkommunikációs környezet manipulációs hatásaival szemben. Tehát ha valaki mondjuk Fellini, Bunuel, Bergman vagy esetleg a francia újhullám filmjeit ismeri és elemezni is tudja, akkor az illető sikeresen ellenálló lesz majd a tömegtermékek és -kommunikáció értékromboló hatásával szemben. Az 1960-70-es években Magyarországon és más közép-európai országok kultúrájában a mozgóképkultúra (értsd a művészfilmek és játékfilmek műveltségterületét) az általános műveltség egyik jelentős szempontja lett, természetesen az irodalmi és hagyományos művészettörténeti kultúra után rangsorolva. A műközpontú művészeti oktatásban a média specifikuma mellékes vagy kizárt, főleg akkor, ha az illető egyetem vagy oktatási egység szakirányait 50 évvel ezelőtt lefektetett normatívák szerint akkreditálják. Médiaoktatási szakemberek szerint a „védőoltás” a médiatermékek, a tömegkultúra és kommunikáció káros hatásai ellen ma már édeskevés, mára ezeknek társadalmi szerepe messze meghaladja az esztétikai szférát, így az e felfogásban megnyilvánuló naiv médiakritika önmagában nem elégséges. A diákok mindennapi életében, értékrendjében, élet- és gondolkodásmódjában a média területe (az elektronikus hálózatok, a film, a televízió, rádió, sajtó által közvetített üzenetek) egyre nagyobb teret követel magának. A felmérések azt mutatják, hogy a felnövő generációk szocializációjában a média mind nagyobb szerepet játszik.⁴ A felnövekvő nemzedékek szocializációs mintáik, értékrendjük formálásában a tömegkommunikáció ma már szinte nagyobb szerepet tölt be, mint a család és az iskola. A média osztja be napirendjüket, meghatározza hogyan

⁴ 2012. május 10-én láttam a híradóban, hogy a Temes megyei próbaérettségén 80% a diákoknak megbukott matematikából és 60% románból. Diákok és tanárok is magyarázataikban megjegyezték, hogy nem olvasnak már a gyerekek, az internet köti le idejüket nagyrészt, alap matematikai műveleteket sem tudnak helyesen elvégezni. Egy 7. osztályos gyerek átlagban 4 órát játszik naponta a számítógépen.

gondolkodjanak a világ dolgairól, életvezetési mintákat, sajátos nyelvi kultúrát közvetít, öltözködési, étkezési, vásárlási divatokat indít, hősöket, eszményeket, életcélokat teremt. „Az emberiség történetében most érkezünk el először olyan korszakba, amikor az emberekről, az életről és az értékekről szóló történetek többségét már nem a szülők, az iskolák, az egyházak és más közösségek mesélik, hanem világméretű üzleti csoportosulások, melyek el akarnak adni valamit.” (George Gerbner médiakutató).⁵ Az egyház, az iskola, és a család szocializációs szerepét, azoknak a normáknak, szabályoknak az elsajátítását, amelyet a társadalmi beilleszkedéshez mindenkinek meg kellett tanulnia, alapvetően átforgalmazta a média. A televízió és főként a számítógép képernyőjén keresztül ma már nem csupán azok az ismeretek érkeznek meg, amelyeket a szülő, atánár vagy a pap engedélyezne. „A meggyőzés helyett immár a csábítás jelent meg” – ahogyan György Péter írja.⁶

b). A tömegkultúra paradigmája (kritikai-recepciós). Eszerint a közoktatás nem mellőzheti a tömegkultúra közegeinek, termékeinek megismerését és kritikai értékelését. Az iskolai nevelésnek meg kell ismertetnie a tanulókkal a tömegfilmek, a népszerű kultúra, a „limonádé” tévéműsorok jellegzetességeit, pszichológiai, befogadói közeget, hozzá kell szoktatni a tanulókat ahhoz, hogy értelmezniük kell ezeket a tömegtermékeket, és ugyanolyan elemzésnek kell alávetniük ezeket, mint ahogy azt a múzeumi műtárgyak és a művészfilmek elemzése esetében gyakorolják. A fent említett befogadáselvű-kritikai (vagy kritikai-recepciós) médiaoktatási trend az angolszász és skandináv médiaoktatás többéves tapasztalatára alapoz. Ennek a gyakorlata szerint a diákok megismerkednek a kommunikáció ágenseivel, vagyis azokkal, akik az üzenetet létrehozzák és továbbadják; megismerkednek a tömegkommunikációs eszközök technikájával-technológiájával; a média kategóriáival és műfajaival (médiák, szövegfajták, médiastílusok stb.); a média nyelvvel és közönségével, illetve a reprezentáció problematikájával. Ez a modell – amelyet a posztoszocialista országok egy része is követni készül – a médiaoktatást a hagyományos iskolai tantárgyakhoz hasonló órakerettel és követelményrendszer szerint építi be a közoktatásba.

⁵ Hartai László–Muhi Klára. 1998. 355.

⁶ Uo.

Fontos az is, hogy milyen életkorban és milyen követelményrendszerben valósul meg a képzés. Ugyancsak a brit rendszerrel példálózunk. Az alapfokú médiaoktatás bizonyos mértékig kötelező: minden tanulónak, 14 és 16 éves kor között több ún. médiamodulanyagot kell elsajátítania és megvalósítania. Vagyis kötelezően be kell mutatnia egy öt-hat elemből álló portfóliót, mely tartalmazza az általa elkészített rövid esszét, storyboard-okat, marketinggyakorlatokat, befogadás-vizsgálatokat - ritkábban médiaszövegeket (riport, hangkazetta, videofilm). Azok a továbbtanuló diákok (30%), akiknek jövődöbéli egyetemi szakirányai kapcsán valamilyen közük lesz a médiához, gimnáziumi tanulmányaik során nagyobb óraszámban veszik fel a médiaismeret modulanyagait, és ezekből másodfokú vizsgát tesznek. Nagyon általánosan a követelményrendszer: a nyomtatott és az elektronikus média megjelenési formáinak ismerete és a médiaszövegekkel és médiaintézményekkel kapcsolatos kritikai szemlélet, beleértve az analízis és az értékelés gyakorlati képességét.

c) A valóság médiareprezentációjának paradigmája (szociológiai). A nyolcvanas évektől a média oktatására szakosodott tanárok szemléletére már erősen hatott a szociológiai módszerekkel végzett közönségvizsgálatok sora és a filmek, tévéműsorok szemiotikai megközelítése. Felismerték, hogy a média hatása egyrészt a formával és a szövegek konstrukciójával van összefüggésben, másrészt a fogyasztás, a befogadás módjával – egyszóval a valóság médiareprezentációjával. Ennek nyomán a tanuló jobban megismeri a tömegkultúrában és a médiában megjelenő agresszivitást, a médiaetika alapvető problémáit és a média működésének elengedhetetlen szabályrendszerét egy demokratikus társadalomban.

A magyarországi iskolarendszer már beépítette a média területét a nemzeti alaptantervbe (NAT) vegyített modell alapján a *Mozgókép-kultúra és médiaismeret* tantárgy bevezetésével és pedagógiai fejlesztési programcsomagjával. Ezt a bevezetést és gyakorlatba ültetést évtizedes összehangolt csoportkutatás és szervezési munka előzte meg.

A Románia iskoláinak egyrésze persze továbbra is elzárkózik a tömegkommunikáció produktumai elől. Természetesen egyik lehetséges reakció az elutasítás: nem szabad engedni a mindent elborító tömegkultúrának, mely veszélyezteti a személyiség autonómiáját, mely minden értéket és művészetet lealacsonyít. De úgy gondolom a pedagógusi felelősség szükségképpen azt diktálja, hogy az elvi elzár-

kózás helyett a diákokra, a diákok szükségleteire is figyeljen az iskola és más szervezetek is.⁷ A médiaismeret és médiaműveltség oktatása Romániában egy, az iskola döntése által opcionálisként felajánlható, egyéves tantárgy keretében történik (elméletileg van rá lehetőség, gyakorlatilag kevés helyen oktatják). A jelenlegi közoktatási helyzetkép fontos eleme, hogy a digitális műveltség középiskolai oktatása technikai készségek elsajátítására összpontosít, nem terjed ki az pl. online információk hitelességének felmérésére, a biztonságos és etikus online viselkedés kérdéseire.

Kolozsváron az utóbbi években (2010-től kezdődően) történtek említésre méltó lépések a vizuális kultúra területén. Pl. 2010-ben alapították meg az Audiovizuális Kultúra Kolozsvári Központja egyesületet Drăgan-Chrilia Diana, Kassay Réka és Makkai Bence, azzal a kimondott céllal, hogy vizuális és audiovizuális téren futtasson alkotó, nevelő és egyéb irányú programokat. Média-kört, Vizualitás Műhelyt indítottak a középiskolások számára. A Média-kör az iskolai tantervekből hiányzó vizuális kultúra és médiaismeret oktatását hivatott pótolni kötetlen formában, elméleti és gyakorlati ismereteket nyújtva a jelentkezőknek. Mint iskolán kívüli tevékenység, a projekt egyik fő törekvése, hogy gyakorlati foglalkozásokon keresztül vezessen be elméleti fogalmakat és ismereteket, ezáltal növelve a médiatudatosságot, a média termékeihez való kritikai viszonyulást a fiatalok körében. A Projekt első lépése a Brassais Média-kör volt 2011 őszén (3 hónapon keresztül heti rendszerességgel), melyet 2012-ben kiterjesztettek az összes kolozsvári középiskolára. A média-kör keretében heti rendszerességgel tartanak foglalkozásokat a

⁷ 2011 nyarán pl. az Életfa Családsegítő Egyesület nyári játszóházában bevezettek egy animációs filmkészítő hetet (Kassay Réka és Makkai Bence vezetésével): az iskolás gyerekek besegítettek gyurmafigurák készítésével, mozgatásával, fényképezésével és összevágásával egy rövid film elkészítésébe: *A kisgömböc meséje* (megismerkedtek az animációs film készítésének technikáival). A nagy vakáció többi hetében hagyományos kézműves tevékenységek: korongozás, nemezelés, reneszánsz táncitanítás, bábozás volt, de pl. a történelmi játszóház hetében (Hunyadi Attila vezetésével) is néztek DVD-t a Lovagkorról, beszélgettek a lovagkori és mai erényekről (gyermekfilozófia Kerekes Erzsébet irányításával). A minőségi média bevezetése sikeres volt, bár az elején kételkedtek szülők és pedagógusok is.

fotózás, rajzfilmkészítés, internethasználat, számítógépes grafika és médiatudatosság tárgykörében.

A Média-kör 2013-as programja: 1. Bevezetés a mozgóképvilágába: ismételés, alapfogalmak, filmrészlet vetítése; 2. Bevezetés a mozgóképvilágába 2: filmrészlet elemzése, történetalkotás fotók alapján; 3. Ismerkedés az animációs filmmel: technikák bemutatása, animációs filmek vetítése, előkészületek az animációs workshopra; 4. Animációs workshop; 5. Mit tud rólad az internet, többet, mint a nagymamád? Kállai Emánuel előadása a biztonságos és etikus internethasználatról; 6. A projekt nem hivatalos lezárása: ismételés, a projekt értékelése, a záróesemény előkészítése; 7. Fény, mozgás, megosztás. A Média-kör projektzáró kiállítása. Az egyesület tagjai különböző gyereknapi és nyári játszóházas tevékenységeken is folytatják a vizuális kultúrára való nevelést.

Külön meg kell említenünk a Babeş-Bolyai Tudományegyetemen (**Közigazgatás és Kommunikációtudományi Kar-Kommunikáció, közkapcsolatok és reklám intézet, magyar tagozat**) 2012. tavaszán tartott szakmai műhelyt pedagógusoknak a médiaismeret és online műveltség taníthatóságáról ÚJ ÍRÁSTUDÁS címen. Az Új írástudás program a hatékony, tudatos és felelős médiahasználat oktatásában kívánt segítséget nyújtani pedagógusoknak, illetve a tanári pályára készülő hallgatóknak. Vizsgált kérdések: Milyen kihívásokkal szembesülnek a diákok, a szülők és az iskola a tömegkommunikáció és internet világában? Milyen készségekre van szükségünk ahhoz, hogy eligazodjunk a média és az online közeg nyelvi és képi információáradatában?

Médiaismeret (2012. április 28–29.)

- hírtételek: a hírré válás logikája, a hírforrások értékelése (dr. Vincze Hanna Orsolya, BBTE)
 - vizuális írástudás: reklám, kép, retorika (dr. Keszeg Anna, PKE, dr. Zörgő Noémi, BBTE)
 - sztorik mozgóképen: mindennapi történeteink és a képernyő(k) (dr. Virginás Andrea, Sapientia EMTE)
 - médiaerőszak: erőszakos tartalmak és hatások (dr. Tökés Gyöngyvér, Sapientia EMTE)
 - sztereotípiák és előítéletek: a másság ábrázolásai (dr. Vallasek Júlia, BBTE, dr. Kádár Magor, BBTE)
- Online műveltség (2012. május 12–13.)

- digitális beenszülöttek: fiatalok internethasználati szokásai (dr. Tökés Gyöngyvér, Sapientia EMTE, dr. Zörgő Noémi, BBTE)
 - adatbiztonság: a személyes információ értéke (dr. Kádár Magor, BBTE)
 - netes agresszió: erőszakos tartalmak és gyűlölet nyelve (dr. Vallasek Júlia, BBTE)
 - online viselkedési normák: az etikus magatartás és az egymás iránti tisztelet (dr. Keszeg Anna, PKE)
 - információs írástudás: az online információ értékelése (dr. Vincze Hanna Orsolya, BBTE, dr. Virginás Andrea, Sapientia EMTE)
- Hasonló képpen fontos kezdeményezés volt 2013. februárjában az Életfa Családsegítő Egyesület által szervezett Médiaképzés: Családszervezetek és a média, mely a szervezetek sajtóval való kapcsolatának erősítését célzó program.

A gyermekfilozófiával foglalkozó tanároknak is több szempontból érdemes megismerniük a médiapedagógia programjával, mert a látszólag eltérő területek kölcsönösen erősíthetik, gazdagíthatják egymást.

A Gyermekfilozófia program kidolgozása Matthew Lipman nevéhez kapcsolódik. Néhány szót még Lipman programjáról azoknak, akik először találkoznak ezzel a témával. Matthew Lipman, a New York-i Columbia University logika- és filozófiaprofesszora az 1960-as évek végén (a diáklázadások hatására) úgy látta, hogy kritikai elemzés tárgyává kell tenni az iskolákban folyó gondolkodásra nevelést. Lipman azt tapasztalta, hogy számos egyetemista csak fogyatékosan tud bánni az értelmes, elemző gondolkodás eszközeivel. A diákok éppen azt nem tudják, hogyan kell tanulni, kérdezni, az ismereteket rendszerezni, fogalmakat definiálni, hipotéziseket alkotni, igazolni, cáfolni stb. A bajt megpróbálta gyökerénél orvosolni. Kidolgozott egy olyan oktatási programot/tantárgyat (PFC: Philosophy for Children), mely az ún. kritikai gondolkodásra ösztönöz. A gyermekek olyan foglalkozásokon vesznek részt, ahol filozófiai beszélgetés zajlik, olyan együttes tagjaivá válhatnak, amely a kérdező/kutató közönség (Community of Inquiry) módjára funkcionálhat a hagyományos vagy alternatív iskolai oktatás keretei között.

Oktatási alapanyag: Lipman először ötödik-hatodik osztályos gyerekeknek írt egy logika tankönyvet: a *Harry Stottlemeier's Discovery*-t (a cím játékosan Arisztotelész angol nevét: Aristotle rejti magába), amely könnyedén vezeti be a 10-12 éveseket a logika vilá-

gába. Lipman kísérleti jelleggel bevezetett filozófiaóráin a dialogikus jellegen, a folyamaton volt a hangsúly. Vaskos kézikönyvet dolgozott ki a tanár számára, amelyben kiemeli, hogy a felnőtt nem hengerelheti le ismereteivel, nem hallgattathatja el tudásával a diákot. Kérdő magatartást kell felvennie, kérdésekre kell serkentenie, s arra, hogy a gyermek következetesen, tisztán használja a fejét, felismerje pl. rész és egész, hasonlóság és különbség, cél és eszköz, ok és okozat viszonyát.

Később Lipman és társai (New Jersey: Institute for the Advancement of Philosophy for Children) egész rendszert építettek fel: 7 (később több) oktatási egységben különböző korosztályokat szólítanak meg. Néhány könyvét magyarra és románra is lefordították. A román oktatásban a Step by step osztályok pedagógiája a lipmani módszerre épül.

Lipman és munkatársai a mindennapi szituációkból kiinduló, gyerekeknek szóló történeteket írtak, amelyekben a filozófiai problémák felismerői, megfogalmazói, és a lehetséges megoldások felfedezői maguk a gyerekek. Szerepelnek természetesen nagyok is: tanárok, szülők, nagyszülők. Ők azonban legfeljebb bábáskodnak a beszélgetések során, újabb kritikai vizsgálatra ösztönöznek, és nem adnak végleges választ a feltett kérdésekre.

Olvasókönyvek (diákoknak)

Elfie (óvodásoknak)
Kio and Gus (Óvodásoknak és kisiskolásoknak)
Pixie/Ruxie (8-9 éveseknek)
Harry Stottlemeier's Discovery (10-12 éveseknek)
Lisa (13-14 éveseknek)
Suki (15-16 éveseknek)
Mark (16 év felett)

Kézikönyvek (tanároknak)

Getting Our Thought Together
Wondering at the Word
Looking for Meaning
Philosophical Inquiry
Ethical Inquiry
Writing: How and Why
Social Inquiry

A gyerekek történetek mentén való (tehát nem parttalan) problematizáló beszélgetések közben nem filozófiai fogalmi rendszereket, nem szakterminológiákat sajátítanak el elsősorban, hanem a mindennapi fogalmak pontos terjedelmének meghatározását, a bizonyítási eljárások kellő megalapozását, a lehetséges kérdések és válaszok közös keresését, a mások által képviselt álláspontok jobb megértését és ily módon a máság tolerálását. A történetek témái változatosak pl. „Megosztani, elosztani valamit valakivel”, „Segítséget kérni és adni”, „Vannak testvéreim és rokonaim”, „Hasonló és különböző”, „Eredeti vagy másolat”, „Mit hiszünk és mit tudunk?”, „Miért beszélnek az emberek?” stb. Minden történetben szerepelnek annyira általános fogalmak, amelyek nem képezhetik más tantárgy objektumát, a filozófiához tartoznak: jó és rossz, igazságos és igazságtalan, igaz és hamis, ha, minden, viszony stb.

Megjegyzés: Tananyagként szolgálhatnak más művek is. Pl. *Micimackó*: töprengések a szavak, nevek jelentéséről, *Alice Csodaországban*: nyelvkritikai megalapozó, ontológiai propedeutikum, *Óz, a csodák csodája*, *Momo*, *Két lotti*, *Koldus és királyfi*, *Így logikus* (1982-ben G. Havas Katalin által írt 1994-ben újra kiadott mű: párbeszédese formában, olvasmányosan, humorral, játékokon keresztül vezet be a logikus gondolkodás rejtelmeibe). Mesék, népmesék, kortárs saját gyerekirodalom és filmek is kiindulópontot képezhetnek.

A cél végső soron egy reflektáló jellegű, tudatos saját nyelvhasználat. Legfontosabb feladat saját fogalmak, saját gondolkodásmódok, képességek (pl. biztos ítélőképesség, döntésképeség) kifejlesztése, ezen kívül a nem-verbális kommunikációs normák tudatossá tétele is.

A módszer és az oktatási forma: A program alapja a szókratészi módszer, mely szerint a tanár csak bábáskodhat a tanulók gondolatainak születésénél. Az ehhez illő tanítási forma a szókratészi dialógus (persze e mellett fogalmazások, szövegértelmezések leírása, rajzolás stb.). A foglalkozásokon a hagyományos ismeretközlő, számonkérő munka helyett a közösen (körben) olvasott történetekhez kapcsolódó beszélgetések résztvevőjeként, a közösség tagjaként filozófiai kérdésekre ösztönöz. A kiindulópontot a gyerekek kérdései képezik, a tanár a rendszerezésben, az összehasonlításokban segít, s gondoskodik arról, hogy a beszélgetés ne váljon üressé. A tanár feladata, hogy olyan légkört biztosítson, mely elősegíti az önálló és belsőleg irányí-

tott tanulást, és biztosítsa azokat a forrásokat, amelyekre szüksége van a diáknak ahhoz, hogy kielégítse érdeklődését, kíváncsiságát, alkotókedvét. Lipmanék a Gyermekfilozófiát olyan *non-direktív* (a vezető nem irányítja bizonyos következtetés fele a beszélgetést, óvakodik az értékítéletektől, inkább bátorítja a másik kezdeményezést) és *interaktív* folyamatnak gondolták el, melynek célja, hogy a szokásosnál hatékonyabban juttassa érvényre- elsősorban egy fogalomhasználati, érvelési és vitakultúra (pontos szóhasználat iránti igény, a magától értetődő véleményeinkre való rákérdezés, mások meghallgatása) elsajátítása révén - a bárkiben meglévő, rejtőzködő filozófiai hajlamot és képességet.

A Lipman által javasolt oktatási metódusokat kritikával kell alkalmazni, magunkhoz és a mindenkori gyermekekhez igazíthatjuk, új módszereket is alkalmazhatunk szabadon.

Értékelés, eredmény, haszon: Az eredményt nem osztályzat minősíti. Mérhetően a többi tantárgyban elért jobb teljesítmény (pl. matematika, földrajz, irodalom, történelem, médiaismeret, anyanyelv) mutatja a fejlődést. A filozófiai kritikai gondolkodás és beállítódás a diákok olvasási, írás-, beszéd- és megértési készségét egyaránt fejleszti.

A gyerekek nyelvi érzékenysége fejlődik, kreativitásuk is, szívesen kérdeznek, javul a tanár-diák kapcsolat, fejlődik a közösségi szellem, a mások iránti törődés, de önállóságra, autonóm gondolkodásra is nevel egyben ez a program. Figyelmesebbek lesznek, érdeklődőbbek, érvelők, értékelőbbek és önértékelők. Felelősségteljesebbek lesznek, mert véleményüket meghallgatják, ötleteik kockázatát mérlegelni kezdik. A gyerekek képesek lesznek önállóan, tervezetten foglalkozni az emberi lét alapproblémaival, az ember-természet-technika, az egyén és a társadalom kérdéseivel.

A Gyermekfilozófia program számára fontos az újabb médiuumok felfedezése, amelyek üzenetei ugyanúgy vagy más módon dolgozhatóak fel:

1) Új témákat és problémákat kínál a média, amelyeket a gyerekek ismernek, és amelyeket a gyermekfilozófiai *módszerekkel* fel lehet dolgozni kérdező közösségben.

2) Össze lehet hasonlítani az elolvasott és a tömegkommunikáció számára adaptált változatokat, értelmezni lehet korunk értékrendi problémáit ily módon.

3) A PFC módszere segítségével tudatosabb médiafogyasztóvá lehet nevelni a gyermekeket.

A gyermekfilozófiai foglalkozásokon érdemes beszélgetni azokról a gyermekeket és fiatalokat érdeklő kérdésekről, hogy hány dollárt érünk a Google-nak, vagy a Facebook-nak? Arról, hogy miért kapunk annyi mindent ingyen? Illetve hogyan lehetséges az, hogy a Wikipédiának 1 fizetett alkalmazottja van, mégis 271 nyelven beszél? Lehet és kell beszélni a közösség erejéről. Lehet beszélni arról, hogy mire jó a Facebook új keresője, a Graph Search? stb. Miért olyan népszerű Harry Potter?

Nagyon fontosak korunkban a képek, képkorszakban élünk: plakátokról, televízióból, folyóiratokból, mindenhol özönlnek a képi információk. Felkészületlenül ér a képek egyre gyorsabb áradására, egyre kevésbé tudatosítjuk, értjük a „látvány logikáját”. De a képnyelv, képolvasás is tanítható. A gyermekfilozófia programjába be lehet illeszteni a rendszeres képelemzést. Angliában pl. Robert Fischer és társai több olyan gyerekfilozófiai képeskönyvet adtak ki (provokatív, elgondolkodtató képekkel), melyeknek célja különböző típusú beszélgetések elindítása, kérdések, problémák felvetése, a tudatos képolvasás megtanítása, a kép és fogalmi világ értelmezése.

Miért is fontos mozgóképkultúrát és médiaismeretet (akár gyermekfilozófiai módszerrel) tanítani?⁸ A gyermeki kíváncsiságon, a számtalan kreatív lehetőségen túl azért is, mert:

a) *A média önálló hatalmi ágazattá vált*, amely ugyanolyan személytelen gépezetként működik, mint a világgazdasági rendszer, a nagyhatalmi katonai-politikai gépezet. A média világának ismerete nélkül ma már nem lehet igazán érteni a társadalmi folyamatokat.⁹

b) *A média manipulál*, rejtett érték- és érdekrendszer alapján próbálja formálni a közvéleményt (ld. politikai kampányok, reklámkampányok stb.). Az autonóm módon dönteni tudó állampolgár képzésének tehát nélkülözhetetlen eszköze a médiapedagógia.

A manipuláció tematikus szempontok és formai eszközök használata. A média kevésbé tudja befolyásolni, hogy a közönség miről mit gondoljon, inkább csak azt, hogy *miről* beszéljen, mi foglalkoztassa. A média egyik alapelve a *szerializálás*, (sorozatosodás): a

⁸ Az alábbiakhoz lásd Falus Katalin–Jakab György é.n. 255–273.

⁹ A fontos (pl. gazdasági) információk mégis nem jutnak el a nyilvánossághoz (Almás)

tott tanulást, és biztosítsa azokat a forrásokat, amelyekre szüksége van a diáknak ahhoz, hogy kielégítse érdeklődését, kíváncsiságát, alkotókedvét. Lipmanék a Gyermekfilozófiát olyan *non-direktív* (a vezető nem irányítja bizonyos következtetés fele a beszélgetést, óvakodik az értéktételektől, inkább bátorítja a másik kezdeményezést) és *interaktív* folyamatnak gondolták el, melynek célja, hogy a szokásosnál hatékonyabban juttassa érvényre- elsősorban egy fogalomhasználati, érvelési és vitakultúra (pontos szóhasználat iránti igény, a magától értetődő véleményeinkre való rákérdezés, mások meghallgatása) elsajátítása révén - a bárkiben meglévő, rejtőzködő filozófiai hajlamot és képességet.

A Lipman által javasolt oktatási metódusokat kritikával kell alkalmazni, magunkhoz és a mindenkori gyermekekhez igazíthatjuk, új módszereket is alkalmazhatunk szabadon.

Értékelés, eredmény, haszon: Az eredményt nem osztályzat minősíti. Mérhetően a többi tantárgyban elért jobb teljesítmény (pl. matematika, földrajz, irodalom, történelem, médiaismeret, anyanyelv) mutatja a fejlődést. A filozófiai kritikai gondolkodás és beállítódás a diákok olvasási, írás-, beszéd- és megértési készségét egyaránt fejleszti.

A gyerekek nyelvi érzékenysége fejlődik, kreativitásuk is, szívesen kérdeznek, javul a tanár-diák kapcsolat, fejlődik a közösségi szellem, a mások iránti törődés, de önállóságra, autonóm gondolkodásra is nevel egyben ez a program. Figyelmesebbek lesznek, érdeklődőbbek, érvelők, értékelőbbek és önértékelők. Felelősségteljesebbek lesznek, mert véleményüket meghallgatják, ötleteik kockázatát mérlegelni kezdik. A gyerekek képesek lesznek önállóan, tervezetten foglalkozni az emberi lét alapproblémaival, az ember-természet-technika, az egyén és a társadalom kérdéseivel.

A Gyermekfilozófia program számára fontos az újabb médiák felfedezése, amelyek üzenetei ugyanúgy vagy más módon dolgozhatóak fel:

1) Új témákat és problémákat kínál a média, amelyeket a gyerekek ismernek, és amelyeket a gyermekfilozófiai *módszerekkel* fel lehet dolgozni kérdező közösségben.

2) Össze lehet hasonlítani az elolvasott és a tömegkommunikáció számára adaptált változatokat, értelmezni lehet korunk értékrendi problémáit ily módon.

3) A PFC módszere segítségével tudatosabb médiafogyasztóvá lehet nevelni a gyermekeket.

A gyermekfilozófiai foglalkozásokon érdemes beszélgetni azokról a gyermekeket és fiatalokat érdeklő kérdésekről, hogy hány dolgért érünk a Google-nak, vagy a Facebook-nak? Arról, hogy miért kapunk annyi mindent ingyen? Illetve hogyan lehetséges az, hogy a Wikipédiának 1 fizetett alkalmazottja van, mégis 271 nyelven beszél? Lehet és kell beszélni a közösség erejéről. Lehet beszélni arról, hogy mire jó a Facebook új keresője, a Graph Search? stb. Miért olyan népszerű Harry Potter?

Nagyon fontosak korunkban a képek, képkorszakban élünk: plakátokról, televízióból, folyóiratokból, mindenhol özönlenek a képi információk. Felkészületlenül ér a képek egyre gyorsabb áradására, egyre kevésbé tudatosítjuk, értjük a „látvány logikáját”. De a képnyelv, képolvasás is tanítható. A gyermekfilozófia programjába be lehet illeszteni a rendszeres képelemzést. Angliában pl. Robert Fischer és társai több olyan gyerekfilozófiai képeskönyvet adtak ki (provokatív, elgondolkodtató képekkel), melyeknek célja különböző típusú beszélgetések elindítása, kérdések, problémák felvetése, a tudatos képolvasás megtanítása, a kép és fogalmi világ értelmezése.

Miért is fontos mozgóképkultúrát és médiaismeretet (akár gyermekfilozófiai módszerrel) tanítani?⁸ A gyermeki kíváncsiságon, a számtalan kreatív lehetőségen túl azért is, mert:

a) *A média önálló hatalmi ágazattá vált*, amely ugyanolyan személytelen gépezetként működik, mint a világgazdasági rendszer, a nagyhatalmi katonai-politikai gépezet. A média világának ismerete nélkül ma már nem lehet igazán érteni a társadalmi folyamatokat.⁹

b) *A média manipulál*, rejtett érték- és érdekrendszer alapján próbálja formálni a közvéleményt (ld. politikai kampányok, reklámkampányok stb.). Az autonóm módon dönteni tudó állampolgár képzésének tehát nélkülözhetetlen eszköze a médiapedagógia.

A manipuláció tematikus szempontok és formai eszközök használata. A média kevésbé tudja befolyásolni, hogy a közönség miről mit gondoljon, inkább csak azt, hogy *miről* beszéljen, mi foglalkoztassa. A média egyik alapelve a *szerializálódás*, (sorozatosodás): a

⁸ Az alábbiakhoz lásd Falus Katalin–Jakab György é.n. 255–273.

⁹ A fontos (pl. gazdasági) információk mégis nem jutnak el a nyilvánossághoz (Almás)

folytatásra hívja fel a figyelmet. A média (szövegei) erősen sztereotipizál(nak). A verbális és vizuális sztereotípiák segítenek az azonosításban, elhelyezésben, nélkülözhetetlenek, előítéleteinkre építenek, és könnyű velük visszaélni. A sztereotípiáról tudni kell, hogy nem teljes, nem is személyesen megélt, helyesnek tűnő, de nem ellenőrzött infó. Gyakran téves, egyszerűsítő, általánosító, elfogult, megtévesztő, selejt.. A néző kis darabból próbálja hamar kiismerni, hogy ki jó és ki rossz..

A tömegkommunikáció legmélyebb hatása nem is abban jelenik meg, hogy elősegíti bizonyos árúk eladását, szavazatok megszerzését, hogy beolyásolja a véleményeket, attitűdöket, hanem abban, hogy viszonylag stabil kép- és asszociációsszerkezeteket tart fenn szelektíven, amelyek az intézményes szerkezetekből és intézményesített politikából származnak, s amelyek a társadalom közös távlatait határozzák meg.

- Mire figyeljünk? Mire kérdezzünk rá?
- Milyen érdekek számára volt kedvező az adott műsor? Kinek az érdekében működött?
- Milyen érdekcsoport kezében van az adott médium?
- Milyen „rejtett üzenetet”, mondandót sugallt a műsor?
- Valamennyi érintett fél álláspontját bemutatta-e?
- Mi volt a hír, a „hasznos” információ számomra?
- Milyen módon, milyen értelmezési keretben mutatták be a hírt?
- Milyen viszonyban volt egymással a látvány és a kommentár? Mi hordozta a hírértéket: maga a látvány vagy a kommentár, melyet csak illusztráltak a látvánnyal?
- Milyen műsoridőben mutatták be az adott hírt?

c) *A társadalmi-politikai egyenlőtlenségek* egyre inkább úgy jelennek meg, mint az *információhoz jutás egyenlőtlensége*. Aki nem képes a legkorszerűbb elektronikai eszközöket megvásárolni, vagy aki nem tanulja meg az „elektronikus világháló” kezelését, nem fér fel valamilyen okból az „elektronikus szupersztrádára” az szükségképpen hátrányos helyzetbe kerülhet az anyagi és szellemi javakért folytatott harcban. A médiaoktatás tehát a demokratizálás, az esélyegyenlőség erősítésének az eszköze is lehet. A média megismerésének egyik fontos célja, hogy átláthatóvá váljanak az információhoz jutás módjai, hiszen az információ megszerzése és birtoklása egyre lényegesebb. A világháló demokratikus elosztás révén növeli az em-

berek jártasságát és politikai tudatosságát, interaktív fórumokon meglehet osztani kritikákat, tiltakozni lehet.

d) *A magyar kultúra védelmében*. A média által egyre inkább homogenizált világban, a „globális faluban”-ahol ugyanazokat a filmeket nézik, ugyanazon ételeket fogyasztják a diákok, sürgető a helyi identitás védelme. Az internet hálózat minden eddigénél nagyobb kihívást jelent a nemzeti kultúra, s ezzel együtt a nemzeti nyelvek számára, hiszen a világháló globális kommunikációs terében az angola meghatározó nyelv. Az internet létrejötte és működése rést üthet Babel ősi tornyán annak ellenére, hogy az internet technikailag „nyelvsemleges”. A Háló nagy csábítása abban áll, hogy az információkat azonnal és bárhol megkaphatja a felhasználó, de csak akkor, ha érti azokat. Gondot kell fordítani a nemzeti kulturális örökség digitális archiválásra, a múzeumok, könyvtárak, adattárak használatának interaktív módjára, a bekapcsolódásra a globális kommunikáció terébe.

e) *A média transzcendens hatalma*. A befogadó az „égi csatornákon” érkező üzenetekkel fokozatosan olyan viszonyba kerülhet, mint a vallásos emberek a felsőbbrendű lényekkel. A személyiség autonómiájának védelmében tudatosítani kell a média világának mágikus természetét, hogy az „égi csatornák” üzenetei ne váljanak kábítószerré, valláspótlékká.

A média *mágikus természete*:

- Pl. a tévé által sugárzott kép/műsor és az általa bemutatott világ/valóság között hajlamosak vagyunk azonosságot feltételezni.

- Pl. a tévé műsorai is közösséget hoznak létre, s erősítik a létrehozott közösség összetartozását (sztárokat utánzó ruha és hajviselet, zenekarok rajongói akár egymástól földrésznyi távolságra is összetartozónak érezhetik magukat). Igaz ugyan, hogy a média által létrehozott közösségek nem annyira közvetlenek és sokoldalúak, inkább illuzórikusak, virtuálisak, de funkcióját, működési mechanizmusát tekintve mégiscsak hasonló dologról van szó (ha valaki tudatosan kivonja magát a tömegkommunikáció rendszeréből: nincs telefonja, nem hallgat rádiót, tévét stb., az kimarad a tágabb környezet, a „globális falu” közösségéből).

- Az ember kiszolgáltatottnak érzi magát a média műsorai mögötti emberfeletti/ transzcendens hatalomnak, ami az „égi csatornák” keresztül üzen. Kultikus jelleget kölcsönözhet az is, hogy a

legtöbb családban a tévé kitüntetett helyen van, ahogy az ókorban a házi istenek szobrai álltak .

- Ahogy a különböző vallásokban megfogalmazott (isteni) tökéletesség, teljesség egyfajta eszményként működik a hívó számára, úgy a média által követtített üzenetek is felszólításokat és parancsokat hordoznak..

A tévében a hősök mindig bátrak, erősek, szépek, egészségesek. Különösen a reklámfilmek hordoznak rejtett üzenetet: ha nem fogyasztasz, akkor nem leszel egészséges, akkor nem lehetsz karcsú, boldog, fiatal, elégedett, akkor könnyen *kiközösítenek* (vallási fogalom!!) az osztálytársaid stb. Megjelenik tehát *az eredendő bűn*, az állandó tökéletlenség érzése, amely olyan sok gátlás és kisebbségi érzés forrása.

- A műsorok többsége mágikus szükségletet elégít ki. Az emberek azonosulhatnak a tökéletes hősökkel. Igaz ugyan, hogy ez csak szimbolikus cselekvés-és még az őskori mágikus szertartásoknál is passzívabb (mint pl. az esőtánc), de az utánczás, egy ideális világgal való azonosulás ténye egyértelműen leírható az *utánczó mágia* fogalmával. (Pl. olyan tévéműsorok, ahol be lehet öltözni az imádott sztárok ruhájába, fellépni, de nem énekelni, csak tátogni.)

f) A média válik egyre inkább a *társadalmi normák, értékek, minták közvetítőjévé* (az iskola és a család helyett). Életmódunkra gyakorolt hatása vitatható: kiüresíti a kapcsolatokat, és ugyanakkor soha nem látott lehetőséget kínál az interakcióra. A virtuális személyiség, melyet mindenki magának teremt, szinte ugyanolyan fontos lett, mint a valódi. A média beoszthatja a diákok idejét, meghatározhatja hogyan struktúrálják az időt:

- műsoridőkhöz igazítják egyéb programjaikat,
- a videoklippek főleg felgyorsítják az érzékelésüket, ezért a valóságos szituációkat lassúnak, unalmasnak találhatják,
- A média meghatározza a gyerekek életmódját: öltözködés, hajviselet, étkezési szokások, párválsztási szokások, ünnepek stb.,
- meghatározza a beszédkultúrát, kommunikációs kultúrát,
- a kapcsolati mintákat (férfi-nő, felnőtt-gyerek, barátokhoz idegenhez való viszony),
- az értékrendet,
- a gondolkodásmódot (célokat sugall, világnézetet, eszményeket, jövőképet ad, gondolkodási keretet határoz meg).

g) Az *audiovizuális információrobbanás* egyre inkább megbénítja életünket, mert nem tanulunk meg szelektálni. Nem merjük kikapcsolni a készüléket, mert lehet, hogy a következő információ nagyon fontos lesz számunkra. -túlzottan sok információ, amelyet a diákok nem tudnak megszerezni, értelmezni, feldolgozni. Az internet egyik legfontosabb funkciója, hogy szinte könyvtár: könnyedén kershetünk archívumokban. Az internetes információszerezés jellemzői:

- nagyon gyors, ingyenes információ. Legfőbb erény és veszély a gyorsaság, lapzártta fogalma nincs/illetve azonnali (pl. internetes portálok hamar közzétesznek le nem ellenőrzött híreket).
- vannak internetes portálok, nem biztos a hír valódisága
- a letöltés lehet törvénysértő
- az internetes vírusok veszélyesek
- a média nagyon hamar elveszi a gyermekkort, a naivitást a diákoktól (felnőtt filmnézőkké válnak hamar, de azemélyiségük még nem elég érett.

Almási Miklós egy paradoxonra is felhívja a figyelmünket: „Paradox jelenség az információrobbanás: a hírek inflációjában élünk, minek következtében egyre kevesebbet tudhatunk arról, mi is történik a világban és főképp miért? *A kulcsinformációk hiányoznak.* (...) Az információáradat látszólagos gazdagsága elfedi, hogy a titkok szférájának egyre nagyobb birodalma veszi körül az embert. A gazdasági, politikai, katonai, pénzügyi érdekkörök döntésszintjei egyre jobban zárnak, immár nem diktatórikus eszközökkel, hanem az érdektelen információk bőségétől takartan. *Az információ birtoklása, a titok menedzselése része a modern világ hatalma hierarchájának*, aki tudja a titkokat, azé a hatalom, mert tagja a hatalmi elitnek, aki nem tudja, demokratikus pária marad. Nem összeesküvés ez, egyszerűen így hozta a technikai civilizáció fejlődése.”¹⁰ Almási Miklós

¹⁰ Lásd Almási Miklós 2002. Ugyaninnen idézünk még: „Ez korunk félelmetes paradoxona: a televízió és az újsághírek többnyire csak a dolgok felszínét horzsolják: államfők tárgyalnak, kézfogás, aláírás, kommuniké, esetleg sajtókonferencia. Ezt kellő látványossággal kapjuk, képre tervezett elrendezésben, színekkel, esteleg némi minisztorival ellátva. De hogy mi története a tárgyaláson, ki mit ígért, (követelt) a másiktól, esetleg mit fektette le jegyzőkönyvileg – azt csak évek, esetleg évtizedek múltán tudjuk meg, mondjuk egy tolmács naplójából, közreadott dokumentumokból. Vagy azokból sem.(...) Ezért paradox korjelenség az információrobbanás: a hírek

szerint tehát nem mögöttes érdekcsoport, hatalom problémájáról van szó elsősorban, hanem strukturális jellemzőről.

Az információrobbanás paradoxonáról írja Paul Virilio médiafilozófus „Az írás maga az emlékezet, a tévé pedig a felejtés-, hiszen a televíziós csatornák képein keresztül a felejtés iparszerűvé tételének programja valósul meg”.¹¹

h) *Az audiovizuális információ szerepe az oktatásban.* Tény, hogy képsor, film oktatására, értelmezésére sem a tanárok, sem a diákok nincsenek kellőképpen felkészítve, holott jelenkori ismereteink, forrásaink túlnyomórésze ma már audiovizuális jellegű.

i) A tömegkommunikáció oktatásának *gyakorlati (kreatív) formái* is megjelentek az iskoláinkban. Sok helyen van már iskolaújság, iskolarádió/televízió. Néhol már megjelent a tömegkommunikáció elméleti és gyakorlati oktatása is. Ezeket a kezdeményezéseket érdemes volna segíteni, erősíteni.

j) *Egyre több olyan szakma alakul* (PR-menedzserek, reklámgrafikusok, tévétársaságok, rádióállomások munkatársai stb.) amelyek szükségképpen igénylik a tömegkommunikációs ismeretek oktatását.

Lehetséges veszélyek a diákok formálódó személyisége szempontjából:

1. Túlzottan sok információ, amelyet nem tudnak rendszerezni, értelmezni, feldolgozni.

2. A média nagyon hamar elveszi a gyermekkort, a naivitást a diákoktól (felnőtt filmnézőkké válnak hamar, de az érettségük még nem elég érett).

3. A fiataloknak szóló filmek többsége-klippek, rajzfilmek, reklámok-olyan felfokozott tempójúak, hogy nem is jut idő befogadásuk során tudati kontrollra. Elsősorban az ösztönökre igyekeznek hatni: erőszak, szex stb.

4. Kisebrendűségi érzés alakulhat ki a sztárok világa miatt. Nagy bátorságot és önbizalmat igényel saját életcéljaink megfogalmazása ezekkel szemben.

5. A tömegkommunikációs rendszer a könnyebb érthetőség és nagyobb nézőszám kedvéért *sematizál, uniformizál* (jók-rosszak, szépek-csúnyák). Ezek befolyásolják a nézők világképét.

inflációjában élünk, minek következtében egyre kevesebbet tudhatunk arról, mi is történik a világban és főképp miért? *A kulcsinformációk hiányoznak.*”

¹¹ Hartai László–Muhi Klára 1998. 355.

6. Egyirányú kommunikáció: a tévénél a befogadó passzív (önállótlanná válik), a számítógépnél a számítógép passzív (s kezelője nem tudja már elviselni az „önálló partnereket”).

7. Összemosódhatnak az értékek, értelmezhetetlenné válnak a hagyományos erkölcsi rend kategóriái (humorforrás, ha a másik ember rosszul jár stb.).

8. Összemosódhat a média által kreált világ és a diákok valóságos élete. Ebben az esetben nem az a fő veszély, hogy a diákok „álomvilágban élnek”, hanem az, hogy a két világ kontrollálhatatlanul összemosódik. Egyre több gyermekbaleset származik pl. abból, hogy a gyermekek utánozzák a rajzfilmekben látott akciókat (Tom és Jerry). -*Hitelesség kérdése:* Pl. Hiteles-e Isaura rabszolgai szerepe Lucia Santos színésznővel?

9. Kockázatos és törvénytörő tevékenységeket is végezhetünk az interneten, ld. letöltések (film, zene) csak promociós céllal vannak feltéve. A felvételeket tilos továbbadni, büntethető. 1972-ben találták fel az emailt. Az internethez kapcsolódó média-alkalmazásokat hívjuk új médiának (internetes sajtó, email). Az első internetes hírportálok a 90-es évek elején alakultak az Egyesült Államokban. Az új média olyan gyors fejlődésen megy keresztül, hogy egyelőre a jogi szabályozás ezt nem tudja követni. Egyes főproblémák:

- sajtóhelyreigazítás,
- rejtett link, utalás, reklám,
- kampánycsend megsértése internetes sajtóban,
- új jogi probléma: mások híreinek felhasználása források megjelölésével vagy anélkül.
- Chatszobák: elterjedt a pedofília, mely korábban csak marginális bűncselekmény volt. A fiatalok számára fenntartott chatszobákban anonimitásukat megőrizve, gyerkekenek álcázva magukat ismerkedhetnek pedofilek, üzeneteket küldhetnek. *Fontos megbeszélni órákon, hogy a gyerekek ne menjenek el találkozókra egyedül, s ha el mennek, csak nyilvános helyekre. A szülők tanácsát mindenképp ki kell kérni.*

- Vírusok: csatolt e-mailes üzenetekben érkeznek, sokszorozódnak, megbénítják a gépünket. Ne nyissuk meg a gépen a csatolmányt, ha nem vártuk, s nem tudjuk, hogy mi van benne, mégha látszólag barátunktól érkezik is. Inkább hívjuk fel, ha gyanús a levél, kérdezzük meg telefonon, hogy tényleg küldte-e. Figyeljünk a spamekre (szemet, kéretlen levelek). A lánclevelek hamisak, csak megterhelik

postaládánkat (pl. rákos műtét miatt küldd tovább). Egyetlen szolgáltató sem képes ellenőrizni alevél útját. Minden ilyen tartalmú levél hoax, átverés, becsapás, akárcsak a hasonló SMS üzenetek.

- terrorszervezetek, csalók, szélsőséges bűnözők tartanak kapcsolatot az interneten.

- új gyarmatosítás: transzncionális vállalatok hódítanak, olcsón dolgoztatnak gyerekekkel stb.

Konkrét példák, témák, amikről beszélgessenek Gyermekfilozófiai módszerekkel:

1. Az *Álszent* kísérleti játékfilm botránya: macskakíezés/ölés a filmvetítés alatt. Elemi etikai normát sértett, díjat kapott (esztétikailag értékes film), később visszavonják a díjat. A szerző intenciója vajon az volt, hogy az emberek rádöbbenjenek saját álszent mivoltukra? Nem dokumentumfilm volt. A média informálta a közönséget s egyben képviselte a közönség morális értékvilágát, szövegeivel javasolt érvényes és érvénytelen diskurzusokat, amelyek keretében a közönség beszélhet.

2. HARRY POTTER és a filozófia. Korunk legnagyobb feltűnést keltő irodalmi vállalkozása a Harry Potter könyvsorozat és filmsorozat is. Feltehetjük a következő kérdéseket: Mi köztük lehet a Potter-könyveknek és filmeknek a filozófiához? Hogyan fér bele a filozófia egy gyerekeknek írt műben?¹²

Harry történetében sok fontos téma sorakozik föl: bátorság, két-színűség, barátság, boldogság, igazság, szeretet és ambíció, a jó, a rossz, a halál és a szabadság. Joanne Rowling nem habozott nehéz problémákat felvetni, elgondolkodtató kérdéseket feltenni, sőt műve segíti a a gyerekeket saját kérdés megfogalmazásában. Vajon a szeretet a csakugyan a leghatalmasabb varázslat? Van-e túlvilági élet, s ha igen, milyen? Kell-e félnünk a haláltól, vagy le lehet győzni, ahogyan Harrynek végül sikerül? Van-e az embernek lelke? Ha igen, miként viszonyul a testéhez? Ha pedig van lélek, meg lehet-e osztani, miként Voldemort tette a magáéval, a horcruxok segítségével? Mit tanulhatunk az önazonosságról és az énről az olyan alakváltoztatóktól, mint az animágusok és lidércek? Igaz-e, amit Albus Dumbledore

¹² Könyvek is jelentek meg már *Harry Potter és filozófia* témában: egyiket két filozófus írta (David Baggett és Shawn Klein), a másikat Gregory Bassham szerkesztette.

állít, hogy választásaink fontosabbak a képességeinknél? Mit tanulhatunk az erkölcsi konfliktusokról, az emberi jellem megítéléséről, a megváltás lehetőségéről? Helyes lenne-e bármilyen körülmények között szerlemlé bájjalhoz folyamodni? Igaz-e az az állítás, hogy minden ember élete ugyanannyit ér?

A Harry Potter könyvek és filmek megbeszélésével a filozófia módszereit, forrásait és kritikai szellemét kisiskolások számára is hozzáférhetővé tehetjük.

A szeretet fontosságáról már az első kötetben értesülünk, amikor az anya önfeláldozása által Harry bőrébe beivódott szeretet megmenti fia életét. Mógus professzor, akinek testébe Voldemort nagyúr költözik bele, rájön, hogy számára elviselhetetlen Harry érintése az anyjától származó láthatatlan jel miatt. Ez az első példa a sorozatban, hogy a szeretet könnyedén ellenáll a rossznak: Harrynek semmilyen erőfeszítést nem kell tennie ezért. A szerete nem fegyver, a pusztá létével kerekedik felül a rosszon. A további könyvekben a szerző fokozottan hangsúlyozza Harry képességét a szeretetre. Legmegdöbbentőbb szeretetgesztusa az, amikor megpróbálja magát Voldemortot is megmenteni. Arra kéri, tanúsítson megbánást, mivel így meggyógyulhatna: egyesíthetné lelkének még megmaradt töredékeit.

Rowling világában a szeretet és az együttérzés rendre diadalmasodik az önzés és a becsvágy fölött, de nem úgy, hogy fölveszi a harcot, hanem egyszerűen és természetesen, a pusztá léte által.

Mi a közös Harryben (*A halál ereklyéi*) és Szókratészben? Mindkettő úgy dönt, hogy a halált választja.

Etikai vizsgálódások Harry Potter nyomán az emberlét beteljesítéséről: miként kellene élnünk, és milyen embereknek kellene lennünk? Mi értelme van az erkölcsös cselekvésnek?

Csak az lehet igazán boldog, és élet emberileg teljes emberi életet, aki erkölcsösen él. Szofisták egykor, ma reklámszakemberek, politikai kampányolók azt hirdetik: az igazságos és erkölcsös embernek mindig kevesebb jut, mint az igazságtalannak. Az erkölcstelenesség kifizetődő: az erkölcstelen ember könnyebben szert tesz hatalomra, vagyonra, élvezetekre.

Szókratész, Plátón, Rowling: a túlvilágon megítélnék bennünket: jők és rosszak megkapják, amit megérdemelték. De aki igaz életet él, nem kell hogy a túlvilágra várjon, hogy megkapja jutalmát: Plátón szerint az igazság eleve jó, mert az erkölcsös élet eleve boldoggá

tesz.: belső, tartós, erkölcsi és szellemi elégedettség fakad abból a tudatból, hogy helyesen élünk. Ehhez szükséges az erkölcs és hogy lelkünket az ésszerűség uralja. Az erkölcstelen lélek beteg és zárzavaros. Voldemortot hatalomvágy elszigetelt másoktól, belső nyomorúsághoz is vezeti. Harry kész volt a közjóért meghalni, ha az is szükséges Voldemort legyőzéséhez. Szókratész mártírhalála az éreynesség példájával mozdította elő a közjót, és ezt ő akarta így. Harrynél is tanulság az, hogy a lehető legjobb élet az a, amikor önmagunknál nagyobb ügyet (az emberiség közös érdekét) szolgálunk. A jó élethez szükséges jó tanítómester is (Dumbledore, aki őszinte és képes felismerni saját hibáit is): Szókratész, Krisztus, Gandhi, Konfuciusz, Arisztotelész. Kinek lennénk hát szívesen a helyében: Harrynek vagy Voldemortnak? – tehetik fel a kérdést a gyerekek.

Összesített irodalom

- ALMÁSI Miklós: A hír, a titok, az információrobbanás. In Uő.: *Szellemv@dászat*. Helikon, 2002.
- ALTHAUS, H.P.: Graphetik, Graphemik. In. *Lexikon der germanistischen Linguistik*. Hg.v. H.P. Althaus et al. 2. Aufl., Tübingen, Niemeyer, 1980.
- ANDERSON, James A.: *Communication Theory. Epistemological Foundations*. The Guilford Press, New York–London 1996. Magyarul: *A kommunikáció ismeretelméleti alapjai*. Budapest, Typotex, 2005.
- ARMSTRONG, George: Pope breaks with tradition for Press. In: *The Sunday Times*, 1978. október 22, 1.
- AUGST, G. (Hg.): *Graphematik und Orthographie*. Stuttgart, Lang, 1985.
- BACK, L.A., Curtis, R. J.: Communicating bad news. *Western Journal of Medicine*, 2002/176:177–180.
- BALÁSSY Enikő: Egy székelyhodosi család hiedelemvilága. In: CZÉGÉNYI Dóra–KESZEG Vilmos (szerk.): *Emberek, szövegek, hiedelmek*. Tanulmányok. Kolozsvár, Kriza János Néprajzi Társaság, 2001., 77–111.
- BALE, John: *Landscapes of Modern Sport*. Leicester, Leicester University Press, 1994.
- BALOG, P., & Dégi, C.: A családi támogatottság szerepe a daganatos nők pszichoszociális sérülékenységének csökkentésében. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*. 2005/ 6 (1), 17–34.
- BALOG, P., & Dégi, C.: A daganatos diagnózis közlésének orvosi, pszichológiai és szociális háttértényezői. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 2009/10 (1), 1–19.
- BARG, F. K., Cronholm, P. F., Straton, J. B., Keddem, S., Knott, K., Grater, J., et al.: Unmet psychosocial needs of Pennsylvanians with cancer: 1986-2005. *Cancer*, 2007/110 (3), 631–639.
- BAUDRILLARD, Jean: *Seduction*. London, MacMillan, 1990.
- BAYFIELD, Anthony: Remembrance and Forgiveness, *European Judaism* 1988/ 21., 2–41.
- BECK, Ulrich: *Mi a globalizáció?* Szeged, Belvedere, 2005.

- BENVENISTE, É.: Structuralisme et linguistique. In: Émile Benveniste, *Problèmes de linguistique générale*. 2. Paris, Gallimard, 1974.
- BERNET, R. – I. Kern – E. Marbach: Edmund Husserl: *Darstellung seines Denkens*. Hamburg, Felix Meiner, 1996.
- BIBER, D.: *Variation across Speech and Writing*. Cambridge: CUP, 1988.
- BLACKHALL, L. J., Murphy, S. T., Frank, G., Michel, V., Azen, S.: Ethnicity and attitudes towards patient autonomy. *Journal of the American Medical Association*, 1995./ 274, 820v825.
- BLOOMFIELD, L.: *Language*. New York: Henry Holt, 1933.
- BLOOMFIELD, L.: *Linguistic Aspects of Science*, Chicago, University of Chicago Press, 1939.
- BLOOMFIELD, L. – C.L. Barnhart: *Let's Read: A Linguistic Approach*. Detroit, Wazne State University Press, 1961.
- BORNSTEIN, Kate: *My Gender Workbook: How to Become a Real Man, a Real Woman, the Real You, or Something Else Entirely*. New York City, Routledge, 1998.
- BOURDIEU, Pierre: *Sur la télévision*. Liber-Raisons d'agir, Paris, 1996.
- BOUTON, C.P.: *La signification: Contribution à une linguistique de la Parole*. Paris, Klincksieck, 1979.
- CALVERT, Clay: *Voyeur Nation: Media, Privacy and Peering in Modern Culture*. Boulder, Westview Press, 2009.
- CANDREA, I.-Aurel: *Folclorul medical român comparat*. Privire generală. Iași, Polirom, 1999.
- CARDONA, G.R.: *Antropologia della scrittura*. Torino, Loescher, 1981.
- CARROL, Jannel L.: *Sexuality Now*. Belmont, Wadsworth, 2007.
- CASTELLS, Manuel: *Az információ kora. Gazdaság, társadalom és kultúra. I. kötet: A hálózati társadalom kialakulása*. Budapest, Gondolat-Infonia, 2005.
- CHAMPAGNE, Patrick: La vision médiatique. In: Pierre Bourdieu (dir.): *La misère du monde*. Paris, Edition du Seuil, 1993., 95–123.
- COATU, Nicoleta: *Eros, magie, speranță*, București, Editura Rosetti, 2004.

- CZÉGÉNYI Dóra: Magyar-román interetnikus kapcsolatok vallási vetülete. In: BORBÉLY Éva–CZÉGÉNYI Dóra (szerk.): *Változó társadalom*. Kolozsvár, Kriza János Néprajzi Társaság, 1999., 29–47.
- CSÖGÖR Enikő: *Tordatúr hiedelemvilága*. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1998.
- DÉGI, Csaba: Non-disclosure of cancer diagnosis: an examination of personal, medical, and psychosocial factors. *Supportive Care in Cancer*, 2009/17(8), 1101–1107.
- DEGI, L. Csaba: A sanatogenetikus személyiségtényezők szerepe a rák diagnózissal való hatékony megküzdésben. *Erdélyi Pszichológiai Szemle*, 2001/ 2(4), 79–93.
- DEGI, L. Csaba: *Daganatos distressz és életminőség : kutatási referenciák segítőknek* (Distress and quality of life in cancer patients: research references for helpers). Bukarest – Marosvásárhely, Editura Didactică și Pedagogică–Studium, 2010.
- DERRIDA, Jacques: *La dissémination*. Paris, Seuil, 1972.
- DERRIDA, Jacques: *La voix et le phénomène*. Paris, Seuil, 1993.
- DeVITO, J.: *The Psychology of Speech and Language*. New York, Random House, 1970.
- DRESSLER, Iris: „Ce este un stadion? Si care este locul sau”. In *IDEA* 1998(32).
- DUBLER, N.V. – Post, L.F.: Truth telling and informed consent. In Holland, J.C.: *Psycho-oncology*. Oxford Press, New York, 1998., 1085-1095.
- EISENBERG, P.: Sprachsystem und Schriftsystem. In. *Schrift und Schriftlichkeit: Ein interdisziplinäres Handbuch internationaler Forschung*. Hg. Hartmut Günther und Otto Ludwig, Berlin – New York, de Gruyter [Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft. Bd. 10.2], 1996.
- ENGLISCH, Andreas: Wenn Mama mich sucht ... ich bin beim Papst! In: *Bild*, 2005. augusztus 18.
- FALUS Katalin és Jakab György (Szerk.): *Gyermekfilozófia szövegyűjtemény III*. Budapest, Krónika Nova Kiadó, 1999.
- FEKETE László: Szabadság, jog és szabályozása kibertérben. *Replika*, 45. (2001.szeptember).

- FORD, S., Fallowfield, L., & Lewis, S.: Doctor-patient interactions in oncology. *Social Science & Medicine*, 1996/42(11):1511–1519.
- FREGE, Gottlob: Über die wissenschaftliche Berechtigung einer Begriffsschrift. In: G. Frege: *Begriffsschrift und andere Aufsätze*, Hildesheim, Georg Olms Verlag, 1964.
- GADAMER, Hans-Georg: *Igazság és módszer. Egy filozófiai hermeneutika vázlatja*. Budapest, Gondolat, 1984.
- GADAMER, Hans-Georg: A nyelvek sokfélesége és a világ megértése. *Athenaeum*. Mi az esztétika? 1991. I. kötet, I. füzet. 13.
- GADAMER, Hans-Georg: Știința și societatea. In uő: *Elogiul teoriei. Moștenirea Europei*. Iași, Editura Polirom, 1999.
- GADAMER, Hans-Georg: Cultura și cuvântul. In uő: *Elogiul teoriei. Moștenirea Europei*. Iași, Editura Polirom, 1999.
- GAGYI József: „Az egy szent testület...” A kalugerek társadalmi szerepe egy székelyföldi faluban. In: PÓCS Éva (szerk.): *Démonok, látók, szentek. Vallásnéptudományi fogalmak tudományközi megközelítésben*. Budapest, Balassi Kiadó, 2008., 380–394.
- GARSSEN, B.: Psychological factors and cancer development: evidence after 30 years of research. *Clinical Psychology Review*, 2004/ 24, 315–338.
- GRIFFIN, Em: *A First Look at Communication Theory*. The McGraw-Hill Companies, Inc., 1991 (1994, 1997, 2000). Magyarul *Bevezetés a kommunikációelméletbe*. Budapest, Harmat, 2001.
- GYÖRGY, Péter: *Digitális éden*. Budapest: Magvető, 1998.
- HADAS, Miklós: *A futball és globalizáció, hibridizáció*. Kolozsvár, BBTE, [Elhangzott előadás, I. Szociológus Napok, 2011.05.21.]
- HAIUC, Ionel: Proiectul Rosia Montana intre riscuri si beneficii. *Academica*, 2003., 13–14.
- HALL, R. A.: *Introductory Linguistics*. Philadelphia–New York, Chilton Books, 1964.
- HARRIS, R.: *Signs of Writing*. London, Routledge, 1995.
- HARTAI László – Muhi Klára: *Mozgóképtudás és médiásmeret*. Korona Kiadó, Budapest, 1998.
- HARWEG, R.: Phonematik und Graphematik. In: *Perspektiven der Linguistik I*. Hg. v. W.A. Koch, Stuttgart, Kröner, 1973.

- HAVELOCK, E. A.: *Preface to Plato*. Cambridge, CUP, 1963.
- HAVELOCK, E. A.: The Coming of Literate Communication to Western Culture. *Journal of Communication*. 1980., vol. 30. No.1.
- HEIDEGGER, Martin: *Lét és idő*. Budapest, Gondolat, 1989.
- HENSLIN, James M.: *Social Problems*. New Jersey, Prentice-Hall, 2000.
- HJELMSLEV, L.: *Prolégomènes à une théorie du langage*. Paris, Minuit, 1968.
- HOLLAND, J.C., Geary, N., Marchini, A., Tross, S.: An international survey of physician attitudes and practice in regard to revealing the diagnosis of cancer. *Cancer Investigation*, 1987/5., 151–154.
- HORVÁTH Lajos: Bevezetés az Inter mirifica kezdetű, a tömegtájékoztatási eszközökről szóló határozathoz. In: *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai*. Budapest 2000.
- HORVÁTH, István – MAGYARI, Tivadar: A romániai magyar sajtónyelviség és korlátai. *Korunk*, 1996/7., 39–47.
- HOUSEHOLDER, F.W.: *Linguistic Speculations*. Cambridge, Cambridge University Press, 1971.
- HOUTUM, H. Van, & Van Dam, F.: Topophilia or topoporno? Patriotic place attachment in international football derbies. *HAGAR, International Social Science Review*, 2002/3(2), 231–248.
- HUSSERL, Edmund: Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie. *Jahrbuch für Philosophie und phänomenologische Forschung*, 1913.
- HUSSERL, Edmund: *Philosophie der Arithmetik*. Bd. I. The Hague, Nijhoff, 1970.
- HUSSERL, Edmund: *Logische Untersuchungen*, Bd. 1.: Prolegomena zur Reinen Logik. (Den Haag: Martinus Nijhoff), *Husserliana Bd. XVIII./1975*.
- INNIS, Harold A.: *Empire and communication*. Oxford, Oxford University Press, 1950.
- INNIS, Harold A.: *The Bias of Communication*. Toronto, University of Toronto Press, 1982.
- INTER MIRIFICA.: Határozat a tömegtájékoztatási eszközökről, 18. In: *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai*, Budapest, 2000.

- JAKOBSON, Roman: *Essais de linguistique générale. 2. Rapports internes et externes du langage*. Paris, Minuit, 1973.
- JANKÉLÉVITCH, Vladimir: *L'imprescriptible. Pardonner?* Paris, Édition du Seuil, 1986.
- JANKÉLÉVITCH, Vladimir: *Philosophie morale*. Paris, Flammarion, 1998.
- JANKÉLÉVITCH, Vladimir: *Traité des vertus II. Tome 2. Champ essais*, Flammarion, Paris, 1986.
- JOUSSE, M.: *L'anthropologie du geste*. Tom. 1. Paris, Gallimard, 1974.
- JULLIARD, André: Urgia sorților. Vrajitoria zilelor noastre în Franta. In: Muchembled, R. (red.): *Magia și vrăjitoria în Europa din Evul Mediu până astăzi*. București, Humanitas, 1997.
- KAPFERER, J.-N.: *Les chemins de la persuasion, le mode d'influence des médias et de la publicité sur les comportements*. Paris, Gauthier-Villars, 1978.
- KISS Ulrich: A kommunikáció teológiája. In: Nyíri Kristóf (szerk.): *A 21. századi kommunikáció új útjai. Tanulmányok*. Budapest, 2001.
- KLENK, Christian: *Ein deutscher Papst wird Medienstar: Benedikt XVI. und der Kölner Weltjugendtag in der Presse*, Berlin, 2008.
- KOMÁROMI Tünde: Rontásformák Aranyosszéken. A gyógyító román pap, *Néprajzi Látóhatár V.*, 1996. 1–2.
- KOMÁROMI Tünde: *Rontás és társadalom Aranyosszéken*. Kolozsvár, Kriza János Néprajzi Társaság, 2009.
- KOPP, Mária: A pszichoszociális tényezők jelentősége, különös tekintettel a megelőzésre. In: J. Horti & Á. Riskó (Eds.), *Onkopszichológia a gyakorlatban*. Budapest, Medicina, 2006., 42–50.
- KÖNIG, Franz: *A zsinat mérlege*. Bécs, 1966.
- LANDGRAF Ildikó-Nagy Zoltán (szerk.): *Az elkerülhetetlen. Vallásantropológiai tanulmányok Vargyas Gábor tiszteletére*. L'Harmattan-Könyvpont, Budapest-Pécs, 2012.
- LEDESMA, D., & Kumano, H.: Mindfulness-based stress reduction and cancer: a meta-analysis. *Psycho-Oncology*, 2009/18(6), 571-579.
- LESSIG, Lawrence: *Szabad kultúra. A kreativitás természete és jövője*. Budapest, Kiskapu, é.n.

- LUKÁCS László: Inter mirifica. Határozat a tömegtájékoztatási eszközökről In: Kránitz Mihály (Szerk.): *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai negyven év távlatából 1962–2002*. Budapest, 2002.
- LYONS, J.: *Introduction to Theoretical Linguistics*. Cambridge, Cambridge University Press, 1968.
- LYONS, J.: *Natural Language and Universal Grammar: Essays in Linguistic Theory. Vol. 1*. Cambridge, Cambridge University Press, 1991.
- MÁRKUS György: A kultúra: egy fogalom keletkezése és tartalma. In: *Kultúra és modernitás*. Budapest, T-Twins Kiadó, 1992.
- MARTINET, A.: *La linguistique synchronique*. Paris, PUF, 1968.
- MARTINET, A.: *Langue et fonction: Une théorie fonctionnelle du langage*. Paris, Gonthier, 1969.
- McLUHAN, M.: *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man*. Toronto, University of Toronto Press, 1962.
- McLUHAN, M.– B.R. Powers: *The Global Village: Transformations in World Life and Media in the 21st Century*. New York, OUP, 1989.
- MEER, Theo van der: Eugenic and sexual folklores and the castration of sex offenders in the Netherlands (1938–1968). In: *Studies in History and Philosophy of Biological and Biomedical Sciences*. 39, 2008/2.
- MEHNERT, A., & Koch, U.: *Daganatos betegek pszichoszociális állapotának vizsgálata*. IPOS tananyag. Nemzetközi Pszichoonkológiai Társaság & Európai Onkológiai Iskola, 2009.
- MEIGRET, Luis: *Tretté de la Gammère française*. Ed. W. Foerster, Heilbronn, 1888.
- MÉNESI Krisztina: *Csakugyan fiúkat „kasztráltatott a holland egyház”?* In: <http://kurir.katolikus.hu/de/node/39214> (Letöltve 2012. április 10-én)
- MERLEAU-PONTY, Maurice: *Phénoménologie de la perception*. Paris, Gallimard, 1945.
- MOSOIU, D.: Romania 2002: Cancer Pain and Palliative Care. *Journal of Pain and Symptom Management*, 2002/24(2), 225–227.
- MUCHELLI, Alex: *L'art d'influencer*, Paris, Armand Colin, 2000.

- NÖTH, W.: *Handbook of Semiotics*. Bloomington and Indianapolis, Indiana University Press, 1989. 261-263.
- OIȘTEANU, Andrei: *Ordine și Haos. Mît și magie în cultura tradițională românească*. Polirom, Iași, 2004.
- OLSON, D. R.: From Utterance to Text: The Bias of Language in Speech and Writing. *Harvard Educational Review*, 1977. Vol. 47., No. 3.
- OLSON, D. R.: *The World on Paper: The Conceptual and Cognitive Implications of Writing and Reading*. Cambridge, Cambridge University Press, 1994.
- OLTEANU, Antoaneta: *Ipostaze ale maleficului în medicina magică*. București, Editura Paideia, 1998.
- PALANDER, Minna et alii (eds.): *Constructing Identity in Interpersonal Communication*. Helsinki 2010.
- PÁSZTOR, Gyöngyi - Péter, László: „Városi társadalmi problémák” In. Péter, László: TP 5.0. *Élmélet és empiria öt globális társadalmi probléma vizsgálatában*. Kriterion, Kolozsvár, 2009., 263-300.
- PAVELESCU, Gheorghe: *Magia la români. Studii și cercetări despre magie, descânțece și mană*. București, Minerva, 1998.
- PETI Lehel: Egyházi rítus és bűncelekmény. A tanacui apácagyilkosság. In: JAKAB Albert Zsolt-KESZEG Vilmos (szerk.): *Csoportok és kultúrák. Tanulmányok szubkultúrákról*. Kolozsvár, BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék-Kriza János Néprajzi Társaság, 2007. 321-335.
- PETI Lehel: *A moldvai csángók népi vallásosságának imagisztikus rítusai*. Kolozsvár, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, 2012.
- PETRE, Jonathan-Johnston, Bruce: 'He lived by the camera and he is dying by it'. In: *The Daily Telegraph*, 2005. április 2, 2.
- PLUMMER, Ken: „The Sexual Spectacle: Making a Public Culture of Sexual Problems.” In. Ritzer, George (Ed.): *Handbook of Social Problems. A Comparative International Perspective*. International Edition: SAGE, 2004.
- PÓCS Éva: Átok, rontás, divináció: boszorkányság a vallás és mágia határán. In: Uő. (szerk.): *Két csiki falu néphite a századvégen*. Budapest, Osiris Kiadó, 2001.
- RANCIÈRE, Jacques: *Esztétika és politika*. Budapest, Mücsarnok, 2009.
- RANCIÈRE, Jacques: *La parole muette. Essai sur les contradictions de la littérature*. Hachette Littératures, Paris, 1998.
- REY-DEBOVE, J.: À la recherche de la distinction oral/écrit. In: *Pour une théorie de la langue écrite*. Ed. Nina Catach, Paris, Presses du CNRS, 1990.
- RICOEUR, Paul: *Temps et récit*. Seuil, Paris, 1985.
- RISKÓ, Á.: A daganatos betegség különböző fázisaiban az alkalmazkodás pszichoszociális jellemzői. In Horti, J., Riskó, Á.: *Onkopszichológia a gyakorlatban*. Budapest, Medicina, 2006. 85-92.
- ROBERTS, C.S., Cox, C.E., Reintgen, D.S., Baile, W.F., Gibertini, M.: Influence of physician communication on newly diagnosed breast patients' psychologic adjustment and decision-making. *Cancer*, 1994/74., 336-341.
- ROPOLYI László: *Az Internet természete. Internetfilozófiai értekezés*. Budapest, Típotext, 2006.
- ROUSSEAU, J.-J.: *Émile, ou de l'éducation*. Tom. 1. Paris, P. Pourrat, 1831.
- ROUSSEAU, J.-J.: *Essai sur l'origine des langues ou il est parlé de la mélodie et de l'imitation musicale*. Bordeaux, L'Université de Bordeaux, 1968.
- ROUSSEAU, J.-J.: *Essai sur l'origine des langues*. Paris, Presses Pocket, 1990.
- SALLÓ Szilárd: Az urszita rontáshiedelem a Gyimesekben. *Erdélyi Múzeum LXX.*, 2008/ 1-2. 17-28.
- SAPIR, E.: *Language*. New York, Harcourt, Brace and comp., 1921.
- SAUSSURE, Ferdinand de: *Cours de linguistique générale*. Paris, Payot, 1972.
- SAVA, Eleonora: *Explorând un ritual*. Cluj-Napoca, Editura Limes, 2007.
- SCHIDELKO, Johannes: Vom Unbekannten zum Medienpapst. In: *Rhein-Zeitung*, 2008. október 15
- SCOLLON, R. -Scollon, S.: Somatic Communication: How Useful is 'Orality' for the Characterization of Speech Events and Cultures? In. *Aspects of Oral Communication*. Ed. Uta M. Quasthoff, Berlin, Walter de Gruyter, 1995.
- SILVERSTONE, Roger: *Médiaerkölcs. A médiapolisz felemelkedése*. Budapest, Napvilág, 2010.

- SONTAG, Susan: *A betegség mint metafora*. Budapest, Európa Kiadó, 1983.
- TÖMEGKÖMUNIKÁCIÓ PÁPAI TANÁCSA: *Aetatis novae*. Lelkipásztori határozat a tömegkommunikációs eszközök használatáról húsz évvel a *Communio et progressio* után. In: Magyar Katolikus Püspöki Kar Tömegkommunikációs Irodája-Magyar Katolikus Újságírók Szövetsége: *Egyházi megnyilatkozások a médiáról, Inter Mirifica, Communio et progressio, Aetatis Novae*, Budapest, 1997.
- TROUBETZKOY, N. S.: *Principes de phonologie*. Paris, Klincksieck, 1957.
- URRY, John: *The Tourist Gaze 3.0*. London: SAGE, 2011.
- VIRILIO, Paul: *Lost Dimension*. New York: Semiotext(e), 1991.
- WATZLAWICK, P. –Beavin, J. A. – Jackson, D. D.: A kommunikáció két axiómája. In Horányi Özséb (szerk.): *Kommunikáció I. A kommunikatív jelenség*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1977.
- WERRY, C. C.: Linguistic and International Features of Internet Relay Chat. In. *Computer-Mediated Communication: Linguistic, Social and Cross-Cultural Perspective*. Ed. Susan C. Herring, Amsterdam, John Benjamins, *Pragmatics & Beyond*, New Series 1996/39.
- WHO-IARC.: *World cancer report 2008*. Lyon: World Health Organization, 2008.
- WORLD HEALTH ORGANIZATION: *Cancer control - knowledge into action. WHO guide for effective programmes: Palliative Care*. Geneva, WHO Press, 2007.

E-irodalom

- BOTSCHAFT von Johannes Paul II. zum 35. Welttag der sozialen Kommunikationsmittel. „*Die Predigt von den Dächern: Das Evangelium im Zeitalter globaler Kommunikation*” 27. Mai 2001. In: www.vatikan.va , Letöltve: 2012. május 16.
- BUDA, Béla: *Az emberhez méltó halál európai jogállása*, http://www.elitmed.hu/ilam/hirvilag/az_emberhez_melto_halal_europai_jogallasa_9113/ , 2012, Letöltve: 2012.07.26.
- BUIER, Natalia: „*Spirala tacerii*”, *spirala nerusinarii: Institutul Roman pentru Evaluare si Strategie*. <http://www.criticatac.ro/16515/spirala-tcerii-spirala-neruinrii-institutul-roman-pentru-evaluare-strategie/>
- CANCER CARE: *Mit mondhatok a szeretett személynek, ha rákot diagnosztizáltak nála?* http://www.socialworkers.org/practice/intl/hungary2008/hungarian/loved_one_HU.doc , 2007.
- CASTLE, Stephen: Dutch Church Is Accused of Castrating Young Men. In: http://www.nytimes.com/2012/03/21/world/europe/dutch-church-accused-ofcastrating-10-young-men.html?_r=2, Letöltve 2012. április 10.
- CHEYNE, J. A.: *Signs of Consciousness: Speculations on the Psychology of Paleolithic Graphics*. Part.I. <http://watarts.uwaterloo.ca/~acheyne/signcon.html>, 1998.
- CZÉGÉNYI Dóra: Román pap. 2010. <http://lexikon.adatbank.ro/tematikus/szocikk.php?id=145>. Letöltve: 2012. május 1.
- GRUPUL DRAMACUM: Despre adevăruri neconvenabile. *Observator Cultural*, nr 588 - 19 August 2011. http://www.observatorcultural.ro/Citeste-articolul*articleID_25778-articles_details.html
- HOSPICE ROMÂNIA: *Campanie nationala de constientizare a problemelor cu care se confrunta pacientii cu boli grave in stadii avansate-Planul de servicii paliative*. 2008. Letöltve: 2009.01.10, honlap: www.hospice.ro
- LÁZÁR Kovács Ákos: Az Aetatis novae mint tömegkommunikációs alternatíva? In: *Távlatok 51* (2001/1),

- 81–87, itt 81. http://www.tavlatok.hu/5104_media.htm
<http://digitus.itk.ppke.hu/~sass/egyhazi-media.pdf>
- LEHMANN, Hans Thies: Posztdramatikus színház és a tragédia hagyománya.
http://www.szhaz.net/index.php?option=com_content&view=article&id=32264&catid=1:archivum&Itemid=7
- MAGYARI Tivadar: A romániai magyar média. *Médiakutató*, 2000, ősz, http://www.mediakutato.hu/cikk/2000_01_osz/09_a_romaniai_magyar_media/07.html, Letöltve: 2012. 11. 10.
- MOLNÁR Péter: *Kommunikáció. A közvetlen emberi kommunikáció sajátosságai, törvényszerűségei.*
http://mti.dote.hu/doc/elsoev/hun/Eloadas_AOK_1_Kommunikacio_Empatia_Janos_elemei/image002.gif, megnyitva 2012 november 11-én.
- PAPP Z. Attila: *A kisebbségi nyilvánosság sajátosságai. Kísérlet a romániai magyar sajtónyilvánosság modellezésére.*
<http://adatbank.transindex.ro/vendeg/htmlk/pdf3664.pdf>,
 Letöltve: 2012.11.10.
- PÁSZTOR Gyöngyi – PÉTER László: A kolozsvári BBTE magyar diákjainak médiafogyasztási szokásai. *Médiakutató*, 2002., tél, http://www.mediakutato.hu/cikk/2002_04_tel/05_kolozsvari_bbte/01.html, Felhasználva: 2012.11.10.
- PÁSZTORI KUPÁN István: *Teokratikus tolerancia? A Tordai Vallásbéke teológiai üzenete.*
<http://eda.eme.ro/handle/10598/18835>, megnyitva 2012 szeptember 19 – én
- PEW INTERNET & AMERICAN LIFE PROJECT, 2008, Most Popular Activities, Infoplease.com
<http://www.infoplease.com/ipa/A0921862.htm>
- PIUS , XI.: *Vigilanti cura kezdetű enciklikája a filmszínházakról.* In: <http://szit.katolikus.hu/feltoltes/Vigilanti%20cura.pdf>, Letöltve: 2012. május 15.
- PIUS, XII: *Rundschreiben Miranda Prorsus über Film, Funk und Fernsehen.* In:
http://www.vatican.va/holy_father/pius_xii/encyclicals/documents/hf_p-xii_enc_08091957_miranda-prorsus_ge.html Letöltve: 2012. május 15.
- SCHLOTT, René: Der Papst als Medienstar. In: *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 52/2008, 16-21

- http://www.bpb.de/apuz/30763/der-papst-als-medienstar?p=all#footnoteid_1-1
- SCHLOTT, René: *Der Papst als Medienstar.* In: *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 52/2008, 16-21.
http://www.bpb.de/apuz/30763/der-papst-als-medienstar?p=all#footnoteid_1-1. Letöltve: 2012. április 10.
- SZÚCS Ferenc, Dr.: *Egyház és civil társadalom.*
<http://www.evangelikus.hu/teologia/dr.-szucs-ferenc-egyhazi-es-civil-tarsadalom>. Letöltve: 2012 november 11-én.
- THIRY-CHERQUES, Hermano R.: „Baudrillard: Work and Hyperreality”, *RAEelectronica*, 2010(9), No. 1., p. 2-11
www.fgv.br/raelectronica , Letöltve: 2012.02.04.
- TOMPA, Gábor: Despre neadevăruri convenabile. *Observator Cultural*, nr. 600 - 2Septembrie 2011.
http://www.observatorcultural.ro/PRIMIM-LA-REDACTIE.-Despre-neadevaruri-convenabile*articleID_25808-articles_details.html
- ZITTRAIN, Jonathan: *The Web as random acts of kindness*, TED Conferences, LLC, 2009,
http://www.ted.com/talks/jonathan_zittrain_the_web_is_a_random_act_of_kindness.htm, Letöltve: 2011. május 15.

Holló László

Communication and the Vatican. The Moral Dimension of Mass Media in the Catholic Church's Teaching

Internet, blogs, Facebook, Twitter, H20news.org, Pope2you.net. The Roman Catholic Church is now available for all channels of information. Today's society considers and uses the modern IT facilities as its first Areopagus. However, The Second Vatican Council on means of mass communication decree *Inter Mirifica* already warned "For the proper use of these media it is most necessary that all who employ them be acquainted with the norms of morality and conscientiously put them into practice in this area". The teaching of the Church shows that due to the dangerous changes the media underwent this fundamentally affects all aspects of human life - the moral, intellectual, religious, social, emotional, cultural territories. Therefore, it stresses that not all that is technically feasible is also morally acceptable. The effect of mass media in modern human life raises unavoidable questions, which need answers that can no longer wait for response. We are trying to systematically collect and present these reactions on the basis of the Church's pronouncements.

Kerekes Erzsébet

Media Education and Philosophy for Children

In our paper we examine what kind of relationship can be between media education and philosophy for children. The world of media could almost be considered hostile to the child philosophers since the media manipulates and homogenizes while one of the main goals of philosophy for children is to develop independent and free-thinking individuals. However, we believe that the child philosophers should address the media education in many ways, since these areas essentially reinforce each other: new issues and problems are provided by the media, texts can be compared with the adapted versions on the mass media, and thus the value problems of our age can be interpreted. The most important aspect is that with the method of philosophy for children we can educate children to be more conscious media-consumers.

Keszeg Vilmos

Magic in the Media after 1990

Following the decades of atheism and scientific materialism, after 1990 due to the media the subject of magic became the centre of attention again. The course traces the process through which the relation between the "witches" and the "customers" was established and it also focuses on how magic shapes the lifestyle strategies and the relationship between people.

Péter László

Football and Media

The fact that postmodern football became marketable thanks to media, changed the practice of football. On one hand, stadions have been re-built. On the other hand, stadions and their surroundings have been equipped with video cameras. After that, there has been created a very severe entrance system to control everything gets in. Today's postmodern stadions are places of entertainment, recreation and consumption, and from the point of view of both form and function are similar to the big malls, plazas and thematic entertaining parks. The cause of the above described situation is that lower classes are extruded from the arenas, as a result of the endorsement of interests of the actors of media and corporate world.

Selyem Zsuzsa

The Cyanide Spectacle

The planned gold extraction in Rosia Montana has become the most debated issue in Romania. It is the phenomenon of the recent history of our post-communist country that has raised the most powerful civil resistance. My paper will analyse the approach towards this issue of the (Romanian and Hungarian) mainstream media, of the various peripheral scenes (blogs, civil associations, performances etc.) and, last but not least, the attitude of the performance staged in the Hungarian Theater from Cluj entitled "Rosia Montana - on physical and political level". My perspective can be traced from the points of view of ideology-criticism, the recent signs of hate speech in the context of the global economic regression, the symptoms of post-democracy and the ethics of responsible participation.